

Conceptualization of Animal Idiomatic Expressions in Kohmareh Sorkhi Dialect: Interaction of Metonymy and Metaphor

Abolfazl Mosaffa Jahromi^{*1}, Azim Jabbareh Naserou²

Received: 10/09/2023

Accepted: 06/01/2024

Abstract

Idiomatic expressions show complex pattern of conceptualization and need interaction between metaphor and metonymy to empower the tools to further develop conventional metaphoric and metonymic analysis into more complex patterns of interaction between the two. Metaphor and metonymy alone are not so powerful tools to justify extended domain of idioms in Koohmara Sorkhi. Idiomatic expression based on metaphor or metonymy alone are not so much found. There seems to be correlation between compositionality and the role of metaphor in conceptualization in idiomatic expressions. Compositional idioms are expounded metaphorically. Extension and reduction of conceptual domains (both source domain and target domain) are among most prominent processes in understanding idioms. Conventionality of meaning is found where semantic structure is very opaque because conceptual expansion of frame is not

* Corresponding Author's E-mail:
a.mosaffa.jahromi@gmail.com

1. Assistant Professor of linguistics, Jahrom University, Jahrom, Iran.

<http://www.orcid.org/0000-0002-2906-293X>

2. Associate Professor of Persian Language and Literature, Jahrom University, Jahrom, Iran

<http://www.orcid.org/0000-0003-0043-2199>

possible and necessary historic and cultural information is absent; hence meaning is conventionally associated with idiom. After all, there exist cases that availability of historic information makes idiom nonconventional.

Keywords: conceptualization, metonymy, metaphor, idealized cognitive model (frame)

Research background

Traditionally, figurative language such as idioms and metonymy has been considered derivative from literal language. In contrast, a contemporary view is that figurative language involves the same kind of linguistic and pragmatic operations. But, idiomatic expressions have been considered more complex from literal language. This deviation from normal language requires cognitive processes which makes idiomatic meaning possible. Idiomatic expressions current in the area of Koohmare Sorkhi (a dialect spoken in Koohmare Sorkhi region, an area located near Shiraz) have been profiled from cognitive view. A number of 280 idiomatic expressions have been the object of study and the analysis was followed based on Ruiz de Mendoza and Díez (2003) point of view. In this study, we showed the necessity to further develop conventional metaphoric and metonymic analysis into more complex pattern of interaction between the two. Previous studies on idiomatic expression in Persian take metaphor as the sole tool for conceptualization while the data of Koohmare Sorkhi need more than metaphoric tools as cognitive processes in conceptualization. Many idiomatic expressions in Koohmare Sorkhi need interaction between metaphor and metonymy in their conceptualization. Transparency plays a central role in metonymic and metaphoric processes; more transparent idioms need just metaphor as a cognitive process and more opaque need metonymy in addition to metaphor.

Goals, questions, and assumptions

In standard account of cognitive semantics, knowledge is structured in the form of idealized cognitive models (ICM) (Lakoff, 1987 p. 68). Idealized cognitive models are a cognitive structure for understanding and reasoning. Idealized cognitive models can be of four different types: propositional, metaphoric, metonymic and image schematic. Ruiz de Mendoza and Díez (2003) also views conceptual projection as a principle-regulated phenomenon derived from idealized cognitive models. Four major interaction patterns have been distinguished: a) interaction based on image schema; b) interaction between propositional models in metaphoric setting; c) interaction between two metonymies and d) interaction between metaphor and metonymy.

In cognitive linguistics, metonymy is also seen as conceptual mapping like metaphor. In metaphor, there are two conceptual domains while metonymy involves only one conceptual domain (Lakoff and Turner, 1989, p. 103).

In analysis of the data, we have followed the metaphor-metonymy patterns of conceptual interaction discussed in Ruiz de Mendoza and Díez (2003).

Domain expansion and domain reduction are considered as two mechanisms associated with the production of metonymy. In domain reduction a conceptual domain serves as a reference point for one of its subdomains (de Mendoza and Sáenz, 2003). Domain expansion provide full access to the matrix domain by means of one of its subdomains (Ruiz De Mendoza and Velasco, 2003, p. 498).

Idiomatic expressions found in the area of Koohmare Sorkhi can be classified into three broad categories: a) those which metaphoric relations can conceptualize the meaning of expressions, b) those which metonymy can manifest a cognitive base of meaning, and c) those which metaphor in addition to metonymy conceptualize the meaning of idiomatic expression. In these expressions,

conceptualization is not possible without cognitive processes of metonymic expansion or reduction.

There is also another category of idiomatic expressions in the area which conceptualization is not possible as a cognitive process of metaphoric relation or metonymic one. The reason lies in the semantics of expressions. It is not possible to drive meaning concerning linguistics parts of expressions. For this reason, meaning is associated with expression conventionally. There is a minor case of idiomatic expressions which are opaque in linguistics parts but its cultural or historic roots, which are still available in the area, make their conceptualization possible.

Conclusion

The results in this study are in line with Ruiz de Mendoza and Díez (2003) and the need for metaphor and metonymic processes in conceptualization of idiomatic expressions. It seems that there is a relationship between transparency of meaning and need for metaphoric processes or metonymic cognitive expansion or reduction. Cognitive process of metaphoric and metonymic expansion mediates in conceptualization of most idiomatic expressions. Conceptualization based on cognitive process of metaphoric relation or metonymic expansion is also found in a few cases.

References

- Lakoff, G. (1987). *Women, fire and dangerous things: what categories reveal about the mind*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason: a field guide to poetic metaphor*. The University of Chicago Press.
- Ruiz De Mendoza F. J. R., & Velasco, O. I. D. (2003). Patterns of conceptual interaction. In (eds) Parings. *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter Berlin

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 12, No.56

May – June 2024

Research Article

-
- Ruiz De Mendoza Ibáñez, F. J. R., & Sáenz, F. S. (2003). Content and formal cognitive operations in construing meaning. *Italian Journal of Linguistics*, 15, 293-320.
- Ruiz de Mendoza, F. J., & Díez, O. (2003). Patterns of conceptual interaction. in (eds). R. Dirven and R. Pörings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter. (pp. 489-532).

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۲، شماره ۵۶، خرداد و تیر ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های)

حیوانات در کوهمره سرخی

(تعامل میان مجاز و استعاره)

ابوالفضل مصفا جهرمی^{۱*}، عظیم جبار ناصرو^۲

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶)

چکیده

این تحقیق به نحوه مفهوم‌سازی اصطلاحات در گویش کوهمره سرخی از دیدگاه شناختی می‌پردازد. نحوه مفهوم‌سازی در اصطلاحات، پیچیده بوده و لازم است علاوه بر نقش استعاره یا مجاز، تعامل میان استعاره و مجاز هم لحاظ شود تا داده‌های بیشتری قابل توجیه شوند. روش این پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای است. نخست به روش میدانی ۲۸۳ ضرب‌المثل گردآوری

۱. استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران (نویسنده مسئول)

*a.mosaffa.jahromi@jahromu.ac.ir

<http://orcid.org/0000-0002-2906-293X>

۲. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران

<http://orcid.org/0000-0003-0043-2199>

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

شده و سپس به روش کتابخانه‌ای و با رویکرد شناختی براساس الگوی مجاز، استعاره و تعامل میان آن‌ها از دیدگاه رویز د مندزا و دیز (Ruiz de Mendoza & Díez, 2002) داده‌ها تحلیل و برای هر مبحث نمونه‌هایی ذکر شده است. در کوهمره سرخی نیز تعامل میان مجاز و استعاره در زیربنای فرایندهای مفهوم‌سازی اصطلاحات، نقش اساسی بازی می‌کند. در گویش کوهمره سرخی، اصطلاحات مبتنی بر استعاره تنها یا مجاز تنها کم هستند. اصطلاحات شفاف و ترکیب‌پذیر بالا بیشتر استعاره‌ای ظهور می‌کنند و گسترش و کاهش در محدوده مفهومی هم در محدوده مبدأ (مجاز) و هم مقصد (استعاره) از مهم‌ترین فرایندهای شناختی در مفهوم‌سازی هستند. در اصطلاحات بسیار تیره که محدوده مجاز قادر به گسترش مفهومی نیست و نمی‌توان از الگوی شناختی آرمانی‌شده یا فریم، مجاز را گسترش داد، معنا به‌طور قراردادی با اصطلاحات در ارتباط است و دلیل آن فقدان ریشه‌های تاریخی - فرهنگی اصطلاحات است؛ ولی در مواردی که اصطلاحات فرهنگی و تاریخی موجود است، تیرگی از بین می‌رود و گسترش مفهومی نه از فریم بلکه از دانش کلی امکان‌پذیر است. بیشتر اصطلاحات این منطقه از نوع هستی‌شناختی است و طرح‌واره‌های تصویری کم‌تر مشاهده می‌شود.

واژه‌های کلیدی: استعاره، مجاز، مدل الگوی شناختی آرمانی‌شده (فریم)، مفهوم‌سازی.

۱. مقدمه

نگاه سنتی، اصطلاحات را عباراتی ثابت می‌داند که معنای آن‌ها اختیاری است و نمی‌توان معنای آن‌ها را از معنای اجزا دریافت کرد. افزون بر این نتیجه‌گیری شده است که اصطلاحات، اغلب براساس استعارات مرده به‌دست می‌آیند که در آن‌ها ارتباط معنایی میان صورت و معنا در طول زمان ازدست رفته است. نتیجه ضمنی این است که فرایندهای شناختی که در درک و دریافت استعارات و تمثیل‌های رایج مؤثرند، در اصطلاحات کارآمد نیستند (Masegosa, 2010).

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... _____ ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

از دید شناختی اصطلاحات براساس فرایندی استعاره‌ای یا براساس مجاز ساخته می‌شوند که معانی تحت‌اللفظی آن‌ها گسترش می‌یابد تا مفاهیم انتزاعی‌تری را پوشش دهند (Langlotz, 2006, p.11). امروزه بیشتر زبان‌شناسان توافق دارند که دو ساخت متمایز استعاره و مجاز، ناشی از دو فرایند شناختی وجود دارند هرچند هر دو از این نظر شبیه هستند که یک عبارت آشکار (چیزی که ذکر شده) بیانگر چیزی پنهان (چیز مد نظر در ارتباط) است. (Warren, 2003 pp.113-114). تفاوت اصلی میان مجاز و استعاره در نوع ارتباط است. در استعاره، براساس قیاس یا شباهت ارتباط میان دو چیز نامرتب‌ت برقرار می‌شود و در مجاز میان دو چیز مرتبط، ارتباط برقرار می‌شود. در استعاره، نگاشت^۱ میان ساخت‌های دانش است، ولی در مجاز، نگاشت در یک محدوده یا فریم از دانش است (Lakoff & Turner, 1989). یکی از اصول معنای شناختی این است که معنای کلمات دایره‌المعارفی است؛ به این معنا که هر چه که درمورد مفهوم کلمه می‌دانید، قسمتی از معنای آن است (Langacker, 1987) و لذا تفاوتی میان نمود معنایی و دانش کلی نیست و حتی دانش بافتی هم قسمتی از معنا می‌شود (Croft, 2003 p.164). بنابراین در اصطلاح «بُز در گله، قرض در محلّه» گسترش مفهومی «بُز» به «دارایی» به این دلیل است که حیوانات از جمله دارایی‌ها هستند و هر دو در یک محدوده مفهومی تلقی می‌شوند و لذا گسترش مفهومی «بُز» به «دارایی» از نوع مجاز است. زمانی که در اصطلاح «پیش‌گاو کار مکن ی پیمونی به ی خناری» کلمه «گاو» به‌عنوان «شخص» به‌کار می‌رود، ارتباط میان این دو در دو محدوده نامرتب‌ت است و استعاره محسوب می‌شود.

این تحقیق در پی یافتن میزان نقش استعاره یا مجاز در مفهوم‌سازی اصطلاحات در گویش کوهمره سرخی است و این سؤال را مطرح می‌کند که آیا استعاره تنها می‌تواند

داده‌های گویش کوهمره سرخی را تحلیل کند؟ فرض اولیه این است که استعاره کفایت لازم را دارد، ولی داده‌های گویش کوهمره سرخی از این نظر قابل توجه هستند که دیدگاه استعاره‌محور آن‌چنان که در لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1980) مطرح است، کفایت لازم برای تحلیل داده‌ها را ندارد و لازم است محدوده مجاز هم لحاظ شود. عدم کفایت استعاره به‌تنهایی در متون مورد توجه بوده است. چنانچه برگر (Burger, 1988a, chapter4) دیدگاه استعاره‌محور لیکاف را مورد نقد قرار می‌دهد و نکاتی را متذکر می‌شود: همه اصطلاحات استعاره‌ای نیستند (Burger, 1998b, p.30)؛ همه اصطلاحاتی که استعاره‌ای هستند، براساس استعاره مفهومی نیستند (Burger, 1998a, p.91) و درنهایت نتیجه‌گیری می‌کند که الگوهایی که در اصطلاحات یافت می‌شوند، خاص‌تر و جزئی‌تر از چیزی هستند که در مدل‌های کلی یافت می‌شوند (Burger, 1998a, p.91). در بسیاری از داده‌های گویش کوهمره سرخی، مجاز و استعاره هم‌زمان در فرایند درک اصطلاح در مفهوم‌سازی نقش بازی می‌کنند و لذا تحلیل داده‌ها براساس الگوی استعاره - مجاز که در تعامل مفهومی وجود دارد و در رویز د مندزا و دیز (Ruiz de Mendoza & Díez, 2002) همچنین رویز د مندزا و اتال (Ruiz de Mendoza & Otal, 2002) بحث شده، صورت گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد برای تحلیل داده‌ها باید مجاز و استعاره را هم‌زمان در نظر گرفت. گویش کوهمره سرخی، به شاخه زبان‌های ایرانی جنوب غربی تعلق دارد. کوهمره سرخی، منطقه‌ای است در جنوب غربی شیراز که از شمال به نواحی حومه شیراز و بلوک اردکان و نواحی ممسنی، از جنوب به فراشبند و جره، از شرق به بلوک خواجه‌ای فیروزآباد و از غرب به کلایی و عبدویی، کوهمره نودان و دشمن‌زیاری محدود می‌شود. قدمت این منطقه به روزگار ساسانیان می‌رسد (برای اطلاعات بیشتر درباره

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار
قدمت این منطقه ر.ک. شهبازی، ۱۳۶۶، ص. ۲؛ ابن‌بلخی، ۱۳۶۳، ص. ۱۵۳؛ مستوفی،
۱۳۳۶، ص. ۲۱۵؛ لسترنج، ۱۳۶۴، ص. ۱۶۷).

۲. پیشینه تحقیق

دو رهیافت کلی در زمینه اصطلاحات موجود است: رهیافت غیرترکیبی بودن و رهیافت ترکیبی بودن. رهیافت غیرترکیبی که معنا را اختیاری و بدون ارتباط با اجزای سازنده آن می‌داند (Bobrow & Bell, 1973) و رهیافت ترکیبی که معنای اصطلاح را کاملاً اختیاری نمی‌داند و بنابراین معنای کلمات سازنده اصطلاح تا حدی در معنای کلی تأثیر دارد (Glucksberg et al., 1993). ظهور زبان‌شناسی شناختی، چالشی برای رهیافت‌های رایج در زمینه استعاره و مجاز بوده است، زیرا زبان انعکاسی از الگوهای ساختی در تفکر محسوب می‌شود و لذا بررسی زبان ازجمله استعاره و مجاز، بررسی الگوها و نحوه مفهوم‌سازی آن‌ها تلقی می‌شود (Evans & Green, 2006). این نگاه جدید از لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1980) آغاز شد و توسط لیکاف (Lakoff, 1987, 1993)، لیکاف و ترنر (Lakoff & Turner, 1989) و لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1999) گسترش یافت. گسترش بیشتر در نگاه شناختی، خصوصاً مجاز و استعاره، توسط دیگران صورت پذیرفته است. برای نمونه بارسلونا (Barcelona, 2000)، فوکونیه و ترنر (Fauconnier & Turner, 1996, 1998, 2002)، روبز د مندزا و دیز (Ruiz de Mendoza & Díez, 2003)، روبز د مندزا و اتال (Ruiz de Mendoza & Otal, 2003) و اخیراً روبز د مندزا (Ruiz de Mendoza, 2008). از آنجا که مجاز و استعاره دو ابزار قدرتمند در تحلیل اصطلاحات در نگاه شناختی محسوب می‌شوند، تلاش این محققان کمک شایانی به فهم اصطلاحات می‌کند.

در بررسی‌های اصطلاحات در زبان‌های مختلف، تأکید عمده بر استعاره‌های احساسی^۲ و تأکید بر همگانی بودن آن بوده است (Kövecses, 2000, 2002; Kövecses & Szabó, 1996). با وجود این، مدل‌های دیگری از اصطلاحات ارائه شده‌اند که هر کدام ویژگی‌های خود را دارند. در رهیافت لیست - اصطلاح^۳ نگاه به اصطلاحات این است که آن‌ها کلماتی بلند هستند که از نظر معنایی منسجم عمل می‌کنند (Wienreich, 1969). مدل روان‌شناختی اصطلاحات به دنبال فرایند پردازش آن‌هاست و داده‌های آن‌ها نشان می‌دهد که معنای اصطلاحی می‌تواند مستقیماً از حافظه قبل از تکمیل فرایندهای معنای تحت‌اللفظی به دست آید (Gibbs, 1986). فرضیه پیکره‌بندی، اصطلاحات را تنها یک ارتباط ساده میان معنا و صورت نمی‌بیند و آن‌ها را یک واحد زبانی می‌بیند که از واحدهای کوچک‌تری تشکیل می‌شوند. موضوع محوری در این مدل این است که در هر اصطلاح یک یا چند واژه کلیدی وجود دارد که نشانه‌هایی ذهنی هستند و معنای اصطلاحی از آن‌ها فعال می‌شود (Cacciari & Tabossi, 1988, p.678).

تحلیل‌هایی که درباره اصطلاحات از زاویه دید شناختی در فارسی می‌توان یافت، نگاهی استعاره‌محور دارند. این تحقیق از این نظر متفاوت از سایر تحقیقات است که علاوه بر استعاره، مجاز و نیاز به تعامل استعاره و مجاز را هم در تحلیل‌ها وارد و داده‌هایی را بررسی می‌کند که با استعاره یا مجاز تنها قابل بررسی نیستند. تحقیقات فارسی تنها در زمینه شناختی نیستند و زمینه‌های دیگری را هم شامل می‌شوند.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی مقایسه‌ای استعاره‌های مفهومی عشق در آینه ضرب‌المثل‌های فارسی، انگلیسی و ترکی می‌پردازند. نتیجه بررسی ۲۰۱ ضرب‌المثل نشان داد که در زبان فارسی پربسامدترین نگاشت نام عشق، بلا، درد، رنج، بیماری

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... _____ ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

است. در زبان انگلیسی و زبان ترکی «عشق روشنائی است». همچنین پربسامدترین حوزه‌های مبدأ که برای مفهوم‌سازی عشق به‌کار رفته‌اند، به ترتیب حوزه‌های مبدأ «انسان/ بدن انسان» در زبان فارسی، «روشنائی و تاریکی» در زبان انگلیسی و «انسان/ بدن انسان» در زبان ترکی بودند.

نگاه آماری به نمادهای جانوری در ضرب‌المثل‌ها را در مقاله حاجیان و بهزادیان (۱۳۹۹) می‌توان یافت. در این مقاله، به وانمایی نقش نمادین حیوانات در ضرب‌المثل‌ها پرداخته می‌شود. مطالعه ۶۰۴۷ ضرب‌المثل از کتاب بهمنیاری نشان می‌دهد که از نظر کمی، بهره‌گیری از نمادهای جانوری مربوط به حیوانات اهلی با ۴۸/۶ درصد بیشترین و پرندگان با ۸/۷ درصد کم‌ترین بسامد را داشته‌اند.

فلاحی و امیری (۱۴۰۰) استعاره‌های متداول در ضرب‌المثل‌های گویش ترکی قشقایی را براساس الگوی طرح‌واره‌های تصویری ایوانز و گرین (۲۰۰۶) بررسی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که طرح‌واره‌های فضا، مهارشدگی، جابه‌جایی (حرکت)، نیرو، توازن، هم‌سانی و موجودیت در ضرب‌المثل‌های گویش ترکی قشقایی یافت می‌شود. طرح‌واره مهارشدگی و پس از آن طرح‌واره حرکتی، بیش‌ترین میزان کاربرد و طرح‌واره تعادلی، کم‌ترین میزان کاربرد را در میان ضرب‌المثل‌های گویش ترکی قشقایی دارد.

الداغی (۱۴۰۰) نگاه جامعه‌شناختی به ضرب‌المثل‌های فارسی و ترکی استامبولی دارد و در پی دستیابی به این پرسش‌هاست که کدام نوع از کلیشه‌های جنسیتی در ضرب‌المثل‌های فارسی و ترکی بیشتر مشاهده می‌شود؟ نتایج این تحقیق بیانگر آن است که کلیشه‌های جنسیتی در ضرب‌المثل‌های مربوط به زنان بیشتر از مردان است.

همچنین ویژگی‌های اخلاقی در ضرب‌المثل‌های فارسی و ترکی بیشتر از سایر ویژگی‌ها نمود دارد.

تأثیر نگاه شناختی در فرهنگ‌نگاری ضرب‌المثل‌های فارسی را می‌توان در علائیان و همکاران (۱۴۰۲) مشاهده کرد که روشی غیرالفبایی را برای چینش ضرب‌المثل‌ها و معادل‌های آن‌ها ارائه می‌کنند.

۳. مبانی نظری تحقیق

رویز د مندزا و دیز (Ruiz Mendoza & Diez, 2003, p.507) معتقدند فرافکنی مفهومی، پدیده‌ای منظم است و براساس اصولی انجام می‌شود که به تعامل و ترکیب ساخت‌های مفهومی به‌دست آمده از الگوی شناختی آرمانی منجر می‌گردد. مندزا و دیز چهار الگوی تعاملی را باز می‌شناسند: تعامل براساس طرح‌واره تصویری، تعامل براساس مدل قضیه‌ای در محیط استعاره‌ای، تعامل میان دو مجاز، و تعامل میان مجاز و استعاره.

رویز د مندزا و دیز (Ruiz de Mendoza & Diez, 2003) پنج طرح برای تعامل میان استعاره و مجاز ارائه می‌دهند: گسترش محدوده مفهومی مجاز براساس استعاره مبدأ، گسترش محدوده مفهومی مجاز براساس استعاره مقصد، کاهش محدوده مفهومی مجاز در محدوده استعاری مقصد، گسترش محدوده مفهومی مجاز در محدوده استعاری مقصد و گسترش محدوده مفهومی مجاز براساس یکی از موضوعات مرتبط در محدوده مبدأ.

د مندزا (Ruize de Mendoza, 1999) محدوده را فریمی می‌داند که بخشی از دانش شناختی از آن فعال می‌شود. از نظر دمندزا و دیز (Ruiz Mendoza & diez, 2003, pp.496-497 footnote) یک محدوده اصلی وجود دارد که محدوده‌های دیگری که با آن در ارتباط هستند، از آن گرفته می‌شوند. برای مثال از محدوده «دست» محدوده‌های

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... _____ ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

دیگری مانند گوشت، بازو، اندازه، شکل و غیره را می‌توان گرفت. در تقابل، دست، ابرو، میچ و غیره می‌توانند در یک محدوده مفهوم بازو را تداعی کنند.

براساس د مندزا و دیز (ibid, pp. 497-498) گسترش محدوده و کاهش محدوده، نتیجه طبیعی نگاشت در محدوده مجاز هستند و بر این اساس، تفاوت میان مجاز و استعاره، در نگاشت در داخل محدوده یا خارج از محدوده است. نگاشت در محدوده مجاز دو وضعیت وجود دارد: وضعیتی که محدوده کلی بیانگر یکی از زیرمحدوده‌ها باشد (کاهش محدوده) مانند «او قرص می‌خورد» و منظور از قرص، قرص خاصی باشد. و دیگری شرایطی است که یک زیرمحدوده بیانگر محدوده کلی شود (گسترش محدوده) مانند «دستان روی عرشه» و منظور از دست، خدمه باشد.

ساخت داخلی معنایی در بسیاری از اصطلاحات موجود در کوهمره سرخی نقش بازی می‌کنند و گسترش یا کاهش محدوده مفهومی که در تحلیل داده‌ها نقش اساسی بازی می‌کند، ناشی از الگوی شناختی آرمانی شده محسوب می‌شود. میزان ارتباط میان معنا و اجزای سازنده اصطلاح، در اصطلاحات مختلف یکسان نیست. ارتباط میان معنای اصطلاح و معنای اجزای سازنده آن الگویی تمثیلی را پیش رو می‌گذارد که نهادینه شده است و هرچه میان معنای تمثیلی و معنای تحت‌لفظی ارتباط کم‌تر باشد، اصطلاح غیرشفاف‌تر می‌شود. از آنجا که اصطلاحات محصول قسمت دستور و فرایندهای آن در ترکیب کلمات نیستند، باید آن‌ها را فرافکن مستقیم از واژگان تلقی کرد. این موضوع درخصوص اصطلاحاتی که کاملاً غیرترکیبی هستند، مصداق دارد، ولی می‌توان اصطلاحاتی هم داشت که ساخت داخلی معنایی آن‌ها نقش در معنای اصلاح دارند و از این نظر واحد معنایی محسوب نشده و می‌توان ترکیب‌پذیری را برای آن‌ها قائل بود (Langlotz, 2006, p.15).

مندزا و اتال (Ruiz de Mendoza & Otal, 2002, p.52) براساس تعداد ارتباط که در نگاشت استعاره‌ای وجود دارد، آن‌ها را به دو دسته استعاره‌های ساختاری و غیرساختاری تقسیم می‌کنند. در استعاره‌های ساختاری، بیش از یک ارتباط وجود دارد، درحالی‌که در استعاره‌های غیرساختاری، تنها یک ارتباط دیده می‌شود. استعاره‌های غیرساختاری، استعاره‌های جهت‌گیری فضایی هم‌چنین هستی‌شناختی را هم که توسط لیکاف معرفی شده‌اند، شامل می‌شوند. استعاره‌های ساختاری به دو دسته موقعیتی و غیرموقعیتی تقسیم می‌شوند. استعاره‌های غیرموقعیتی می‌توانند تصویری^۵ باشند که محدوده مبدأ از یک یا چند تصویر قالبی تشکیل شده باشند؛ یعنی میزانی از شباهت را نشان دهند یا قضیه‌ای^۶ باشند؛ یعنی محدوده مقصد در قالب ساخت‌های غیرموقعیتی مبدأ فهمیده می‌شوند. استعاره‌های موقعیتی نیازمند نگاشت مجاز در محدوده استعاره‌ای مبدأ هستند. اگر بتوان تصویر را از بیرون دید، استعاره موقعیتی منظره‌ای داریم و اگر نتوان دید، استعاره غیرمنظره‌ای است. طبقه‌بندی بالا براساس شباهت است و در تحلیل اصطلاحات می‌توانند کارآمد باشند، ولی فرایندهای شناختی ارائه‌شده براساس مجاز، همیشه کارآمد نیستند و نیازمند ابزارهای شناختی بیشتری برای بررسی اصطلاحات هستیم. این ابزارها عمدتاً از ترکیب دو یا چند استعاره به‌دست می‌آیند که استعاره مرکب^۷ می‌نامیم یا از تعامل استعاره و مجاز به‌دست می‌آیند. رویز د مندزا (Ruiz de Mendoza, 2008) استعاره مرکب را استعاره‌ای می‌داند که از تعامل مفهومی میان دو یا چند استعاره به‌دست می‌آید. دو نوع استعاره مرکب موجود است: یک استعاره براساس ساخت مبدأ یا مقصد استعاره دیگری ساخته می‌شود و نوع دیگر اجازه می‌دهد که محدوده مبدأ به یک محدوده مقصد نگاشت شوند.

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1980) نیز استعاره‌ها را به سه دسته کلی تقسیم بندی می‌کنند:

استعاره‌های جهت^۸: استعاره‌هایی که مفاهیم انتزاعی را به تجربه‌هایی مرتبط می‌کنند که جهت گیری فضایی^۹ دارند. برای مثال happy is high یا sad is down در انگلیسی چنانچه لیکاف و جانسون مثال می‌آورند (Lakoff & Johnson, 1980, p.15). در فارسی عشق بالاست و فراق پایین است (پورالخاص و آلیانی، ۱۳۹۷).

هستی شناختی^{۱۰}: استعاره‌هایی که اجازه می‌دهند با استفاده از موجودات عینی درمورد موضوعات انتزاعی بیندیشیم. برای مثال در inflation is an entity از یک چیز فیزیکی برای صحبت درمورد پدیده‌ای ذهنی استفاده می‌شود (Lakoff & Johnson, 1980, p.26).

ساختی^{۱۱}: استعاره‌هایی که دو مفهوم را که یکی از دیگری انتزاعی‌تر است، به هم مرتبط می‌کند. لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1980, p.65) time is a resource را مثال می‌آورند و در فارسی می‌توان به «زمان باارزش است» اشاره کرد.

۴. بحث و بررسی

اصطلاحات کوهمره سرخی براساس مجاز و استعاره و ارتباط میان آن‌ها و اینکه گسترش مفهومی در محدوده مبدأ صورت می‌گیرد یا مقصد، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. دسته‌ای از اصطلاحات نیز مشاهده شدند که در قالب مجاز و استعاره و گسترش مفهومی به دلیل نبود اطلاعات بافتی قابل تحلیل نبودند و ارتباط میان اصطلاح و معنا قراردادی محسوب می‌شود.

۴-۱. اصطلاحات مبتنی بر مجاز

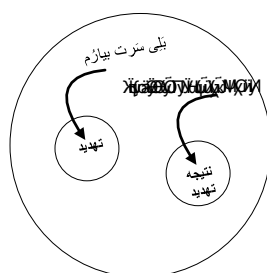
- بَلی سَرِت بیارُم که اَ گُربَه بُگِی ابوالقاسم.

Baley saret biyârom ke a gorba bogeyey abolqâsom

برگردان: بلایی به سرت بیاورم که به گربه بگویی ابوالقاسم.

کاربرد: تهدید به مجازات سخت.

این اصطلاح بسیار ترکیب‌پذیر است و معنا قابل استخراج است. عبارت «بلایی سرت بیاورم» کنش گفتاری تهدید دارد و از قضیه ناشی می‌شود و از «به گربه ابوالقاسم گفتن» سخت بودن تهدید را می‌توان استنتاج کرد. اصطلاح تنها در محدوده مجاز گسترش می‌یابد و استعاره در فرایند شناختی آن نقش ندارد. لیکاف و جانسون (Lakoff & Johnson, 1980, Ch. 8) همچنین لیکاف و ترنر (Lakoff & Turner, 1989, p.100ff) نقش عمده مجاز را ارجاع می‌دانند، ولی مجاز برای استنتاج نیز به کار می‌رود (Antonio Barcelona, p.223).

- بُز در گله، قرض در محله.

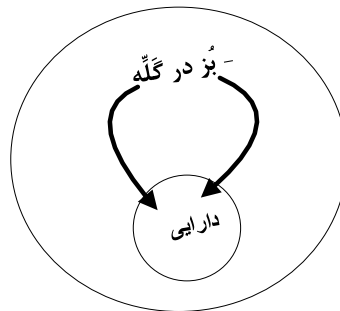
Boz dar galle, qarz dar mahalle

برگردان: بز در گله است و قرض در محله.

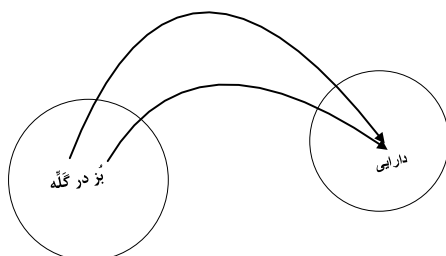
کاربرد: دارایی بسیار داشتن و بدهکار بودن.

داشتن بز و داشتن گله به معنای دارا بودن است و قرض داشتن متناسب با چنین وضعیتی نیست. رابطه بز با دارایی و گله با دارایی رابطه شمول معنایی است؛ یعنی مفهوم بز مفهوم گله را تداعی می‌کند. گله یک نمونه از دارایی محسوب می‌شود. به همین دلیل گسترش مفهومی در محدوده مجاز تنها صورت می‌گیرد. براساس رادن

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار (Radden, 2003, p.418) رابطه شمول معنایی به‌طور گسترده در مجاز استفاده می‌شود، هر چند در استعاره هم کاربرد دارد. در ارتباط بز به‌عنوان یکی از دارایی‌ها که در مناطق روستایی به‌دلیل تجربه زندگی فعال است، ملاک استعاره یعنی استعاره به‌عنوان جای‌گزینی یک کلمه به جای کلمه دیگری (Cacciari & Glucksberg, 1994, p.4) برآورده نشده است و تجربه روستا در این موضوع می‌تواند متفاوت از شهر باشد که بز به‌عنوان دارایی فعال نباشد و نیازمند مسیر شناختی دیگری است که در ادامه بررسی می‌شود.

مسیر دوم شناختی هم می‌توان برای این اصطلاح در نظر گرفت؛ به شرط اینکه ارتباط میان بز و گله به‌عنوان دارایی شفاف نباشد. در این صورت بز و گله گسترش مفهومی به دارایی نخواهند داشت و هر دو نمادین و استعاره‌ای از مال و دارایی می‌شوند و هر دو به یک محدوده نگاشت می‌شوند. «قرض در محله» که ترکیب‌پذیری کامل دارد و کاملاً شفاف است و نیاز به گسترش در محدوده مجاز ندارد. استعاره از نوع ساختاری است و در قالب لیکاف و جانسون، هستی‌شناختی است؛ به این دلیل که از پدیده‌ای فیزیکی (بز) برای مفهومی انتزاعی‌تر (دارایی) استفاده شده است.

۲-۴. اصطلاحات مبتنی بر استعاره

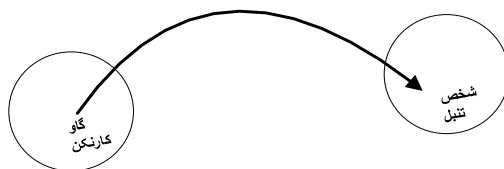
- پیش گو کارمکن ی پیمونی به ی خناری.

Piše gow kâr makon ya: peimuni be ya: xenâri

برگردان: برای گاوی که اهل کار نباشد، یک پیمانه (معادل ۸۰۰۰ متر مربع) زمین را با یک خنار (یک حرکت گاو با خیش) می زند.

برای افرادی که تن به کار نمی دهند و نیتی برای کار کردن ندارند. یعنی گاوی که نمی خواهد کار کند و تنبل است، برایش فرقی ندارد که چه مقدار زمین را باید شخم بزند.

گاو کار نکن استعاره از شخصی است که اهل کار نباشد. اصطلاح ترکیب پذیری بالایی دارد و شفاف است، زیرا ملاک ارتباط، یعنی کار نکن در خود اصطلاح ذکر شده است. استعاره از نوع هستی شناختی است به دلیل اینکه از گاو (پدیده فیزیکی) برای مفهومی انتزاعی تر (تنبلی) استفاده شده است. براساس رویز د مندوزا (Ruiz de Mendoza, 1997) اصطلاح غیرساختاری است به دلیل اینکه فقط براساس یک ارتباط ساخته می شود.

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

- دسی که آ ما بُردنی هه، چه سگ بُخوَه چه سوتک.

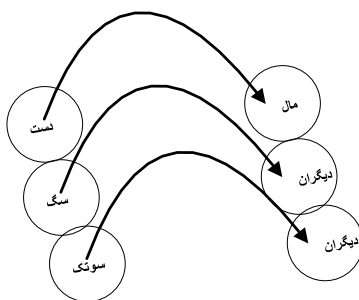
- da:si ke a mâ boredani he, ešmiyâ sag ešboxowa, yâ su:tak ešboxowa.

برگردان: دستی که از ما بریدنی است، چه سگ بخورد و چه سوتک (نوعی جانور

وحشی).

کاربرد: اهمیت ندادن به اینکه مال از دست رفته از آن چه کسی می‌شود.

این اصطلاح از این نظر متفاوت است که بیش از یک فضای استعاره‌ای اجزا را پیوند می‌دهد. دست، استعاره از مال و سگ و سوتک هر کدام جداگانه، استعاره از افراد دیگری که مال را به دست می‌آورند، هستند. اصطلاح تا حدی شفاف است، زیرا ترکیب‌پذیری دارد. استعاره‌ها هستی‌شناختی هستند، زیرا از دست، سگ و سوتک یعنی چیزهایی فیزیکی برای موضوعات انتزاعی‌تر استفاده شده و اصطلاح ساختاری است. منظره اصطلاح با خواندن آن در ذهن شکل می‌گیرد.

۳-۴. اصطلاحات استعاره‌ای مبتنی بر تشبیه

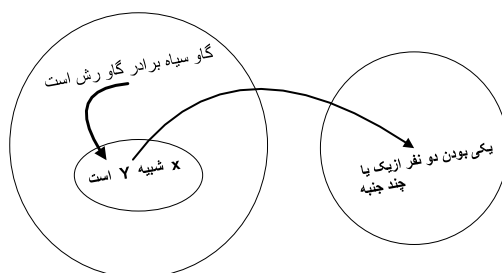
- گاو سیاه برادر گاو رش است.

Gow siyâ barâdare gow raše

کاربرد: زمانی به کار می‌رود که بخواهند بگویند هر دو برادر مثل هم هستند و هر

دو به درد نخور.

از اصطلاح به کار رفته در محدوده مجاز می توان طرحی مفهومی داشت که X شبیه Y است و بعد استعاره ای در موقعیت های مختلف براساس یک یا چند ملاک شباهت فرافکن کرد. این اصطلاح بسته به تعداد ارتباط شباهت گونه با گاو، می تواند ساختاری (چند شباهت با گاو) یا غیرساختاری (یک شباهت با گاو) تعبیر شود.

- آدم عاشق، سگ همسایه هم تی چشش قشنگه.

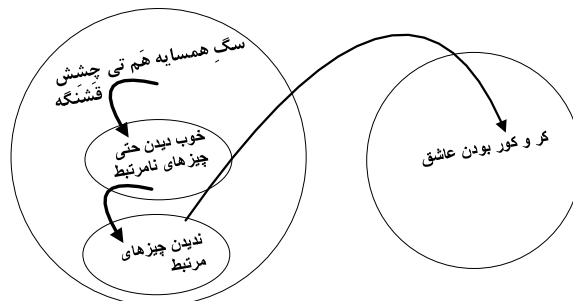
Âdame âšeş sage hamsâye ham ti □ ešeş qaşange

برگردان: آدم عاشق، سگ همسایه را هم زیبا می بیند.

کاربرد: کور و کر بودن عاشق.

این اصطلاح بسیار شفاف و ترکیب پذیر است و معنا قابل دریافت است. سگ همسایه یک چیز نامرتبط است که عاشق آن را هم زیبا می بیند و خوب دیدن همه چیز، نتیجه ندیدن برخی موضوعات و چیزهای اساسی مرتبط اساسی است. بنابراین گسترش در محدوده مجاز مبتنی بر استنتاج بوده و دو بار این گسترش صورت می گیرد و براساس ملاک شباهت میان کر و کور و ندیدن، گسترش استعاره ای صورت می گیرد. مجاز دوگانه^{۱۲} شرایطی است که یک مجاز گسترش یافته، دوباره گسترش می یابد یا دوبار کاهش محدوده مفهومی پیدا می کند (Ruiz de Mendoza & Velasco, 2003, p.514)

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

۴-۴. اصطلاحات مبتنی بر تعامل مجاز و استعاره

- تا گوسول گوساله دل صاحبش او شیّه

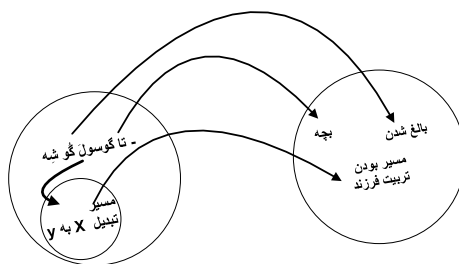
Tâ gusula gow še, dele sâhâ:beš ow še

برگردان: تا گوساله گاو شود، دل صاحبش آب می‌شود.

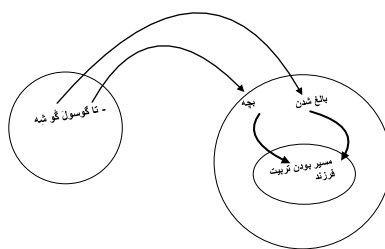
کاربرد: سخت و جان‌کاه بودن تربیت فرزندان.

تبدیل گوساله به گاو یک مسیر است و این مسیر سخت است و سخت بودن از «دل صاحب آب شدن» استنتاج می‌شود. استنتاج در محدوده مجاز صورت می‌گیرد؛ چنانچه بارسلونا (Barcelona, 2003, p. 223) یکی از نقش‌های مجاز را استنتاج می‌داند. بنابراین ابتدا یک گسترش در محدوده مجاز به مسیر بودن داریم که به‌طور استعاره‌ای به تربیت فرزند در محدوده مقصد، گسترش یافته است. این مثال نمونه‌ای از گسترش مجاز براساس یکی از ویژگی‌های مرتبط و تعبیر استعاره‌ای آن با کاهش محدوده مفهومی در مقصد (مسیر به‌طور کلی در محدوده مجاز و انحصار آن به مسیر تربیت فرزند در محدوده استعاره‌ای) است که رویز د مندوزا و دیز (de Mendoza & Díez, 2002) معرفی می‌کنند. گوساله، استعاره‌ای به جای فرزند به کار رفته است و گاو به جای مرحله بلوغ. اصطلاح از نوع طرح‌واره تصویری است به دلیل اینکه شباهت زیادی میان بزرگ شدن گوساله و تربیت فرزند می‌توان یافت. اصطلاح غیرساختاری است به دلیل اینکه چندین مبنای شباهت

در فرایند مفهوم‌سازی دخالت دارند. اصلاح تا حدی شفاف است و در تعبیر آن هم خود اصطلاح هم طرح مفهومی ناشی از آن نقش دارند و از این نظر متفاوت از مسیر شناختی است که محدوده استعاره از گسترش مفهومی محدوده مجاز تنها به دست می‌آید.

موضوع در خور توجه اینکه شخص ممکن است براساس محدوده مجاز و گسترش مفهومی آن، مسیر بودن را به دست نیاورد. به عبارت دیگر، گسترش مفهومی به مسیر بودن بچه تا بالغ شدن از خود اصطلاح تعبیر شود. در این صورت مسیر شناختی زیر هم ممکن است که استعاره‌ها در محدوده مقصد گسترش می‌یابند و این طرح نیز یکی از طرح‌های دیگر رویز مندزا و دیز (Ruiz de Mendoza & Díez, 2002) در تعامل مجاز و استعاره است که در مقصد گسترش استعاره‌ای اتفاق می‌افتد.

– آ گدَریت گُذشتِسَم، اَتی گام درِ بَیو

a godarit gozaštesam, ati gâm dar biyow.

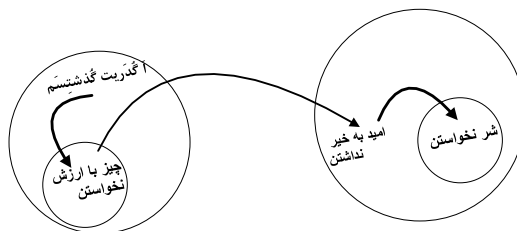
مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

برگردان: از گوساله داشتن گذشتم، از گاوم بیرون بیا (صاحب گاو خطاب به گوساله می‌گوید: ظاهراً تو قصد نداری به دنیا بیایی. من به دنیا آمدن و خیر تو امیدی ندارم؛ لااقل زودتر دنیا بیا تا گاوم نجات پیدا کند و از سنگینی تو رها شود).

کاربرد: ما به خیر تو امید نداریم؛ شر مرسان.

توضیح: گذر، در این گویش به معنی گوساله است. امروزه از این واژه به‌ندرت استفاده می‌شود.

در فرهنگ مردم قدیم، داشتن گوساله یعنی داشتن یک چیز باارزش و خوب و گاو چیز باارزش بزرگ‌تر به‌دلیل شیر دادن. بنابراین ابتدا اصطلاح در محدوده مجاز به «نخواستن چیز باارزش» گسترش می‌یابد و بعد استعاره‌ای با کاهش محدوده مفهومی به «خیر نخواستن» نگاشت می‌شود و گسترش دوباره در محدوده استعاره می‌تواند شر نرساندن باشد به‌دلیل اینکه خیر و شر با هم هستند و یکی از دیگری استنتاج می‌شود.

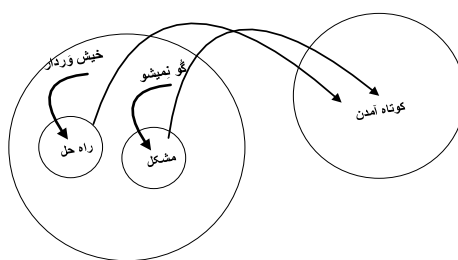
- گو نمیشو خیش وردار

Gow nemišu xiš vardār

برگردان: گاو حرکت نمی‌کند، خویش (گاوآهن) را بردار.

کاربرد: کوتاه آمدن و گذشت در برابر افراد لجوج و تغییرناپذیر، کوتاه آمدن در برابر مشکل غیرقابل حل.

نتیجه عدم حرکت گاو، زمین ماندن و عدم انجام کار اصلی است که باید انجام شود. بنابراین محدوده مجاز به «مشکل» گسترش مفهومی می‌یابد. گسترش دیگر مجاز به راه حل که از «برداشتن خویش» یعنی انجام کار توسط خود فرد به دست می‌آید، از فریم ناشی می‌شود. گسترش استعاره‌ای از دو محدوده مجاز صورت می‌گیرد که هر دو به یک محدوده نگاشت می‌شوند. استعاره مرکب که از تعامل مفهومی میان دو یا چند استعاره به دست می‌آید، یکی دیگر از ابزارهاست که روی د مندزا (Ruiz de Mendoza, 2008) معرفی می‌کند. اصطلاح منظره‌ای است؛ به عبارت دیگر با خواندن خود ضرب‌المثل منظره آن در ذهن شکل می‌گیرد.

– سگ چه ایشیزی چه ایشیترسینی

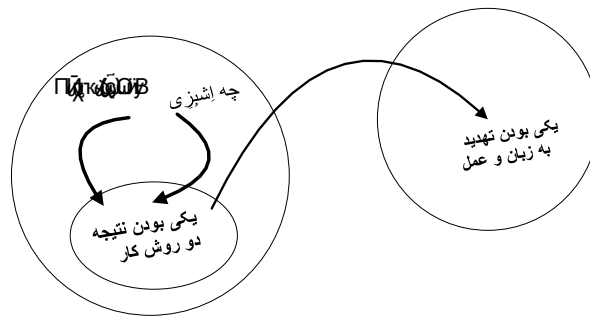
Sag če ešbetersaney, če ešbezey

برگردان: سگ را چه بزنی و چه بترسانی (فرقی ندارد).

کاربرد: تهدید به زبان و عمل برای افراد ترسو یک نتیجه در پی دارد. در هر صورت فرد ترسو می‌ترسد.

زدن سگ یک کار است و ترساندن او، کاری دیگر که هر دو یک نتیجه دارد؛ بنابراین هر دو قسمت اصطلاح در محدوده مجاز گسترش به یک فضا دارند (یکی بودن نتیجه دو روش) و در مرحله بعد «روش کار» گسترش استعاره‌ای به تهدید به دو

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار
 روش (زبان و عمل) پیدا می‌کند. اصطلاح منظره‌ای است؛ ترکیب‌پذیری دارد و تا حدی
 شفاف است.

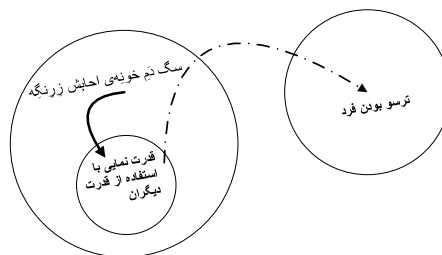

- سگ دمِ خونهٔ صاحبِ زرنِگه.

برگردان: سگ، جلوی خانهٔ صاحبِ زرنِگ و نترس است.

کاربرد: نکوهش انسان‌های ترسو و وابسته به قدرت دیگران.

صاحب سگ محافظ او هم هست و این قدرت از بیرون، رفتار سگ را در یک شرایط خاص تغییر می‌دهد. بنابراین «زرنِگ بودن» مجاز است از قدرت در یک شرایط خاص؛ یعنی «جلو خانهٔ صاحب» یعنی جایی که قدرتی هست که از خود او نیست و در فرهنگ مردم منطقه، این ویژگی آدم‌های ترسو است. بنابراین اصطلاح در محدودهٔ مجاز به «قدرت نمایی کردن با استفاده از قدرت دیگران» گسترده می‌شود و استعاره‌ای و البته با ملاک شباهت به انسان‌های ترسو نگاشت می‌شود.

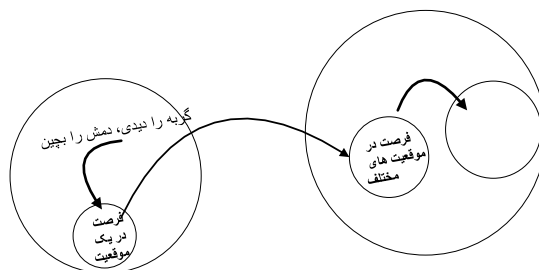
- گُلو گُلو اِدی دُمَش بیچی

Golu golu edi domeš bi□i

برگردان: گربه را دیدی، دمش را بچین.

کاربرد: از دست رفتن موقعیت مناسب.

گربه پنهان می‌شود و آرام حرکت می‌کند. بنابراین دیدن گربه فرصت است. مجاز گسترش‌یافته برای فرصت در یک موقعیت خاص و در محدوده استعاره، گسترش کلی‌یافته برای فرصت در موقعیت‌های مختلف است. گسترش مفهومی استعاره به «از دست رفتن فرصت» نیز جزو فرایندهای بعدی است (فرصت همیشه با از دست دادن آن همراه است).

– نه شیر شتر، نه دیدار عرب.

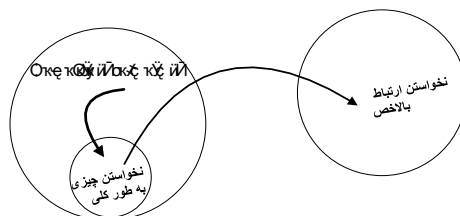
Na šire šotor na didâre arab

برگردان: نه شیر شتر می‌خواهم و نه دیدن فرد عرب را.

کاربرد: قطع ارتباط با دیگران.

نه شیر شتر نه دیدار عرب، نخواستن دو چیز است که در محدوده مجاز، «نخواستن چیزی به‌طور کلی» را فعال می‌کند و در مرحله بعد، با کاهش محدوده مفهومی در محدوده استعاره، به نخواستن ارتباط و قطع شدن آن بالاخص محدود می‌شود. فرایند استعاری در این اصطلاح، عکس اصطلاح «گلو گلوادی دُمش بیچی» است.

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

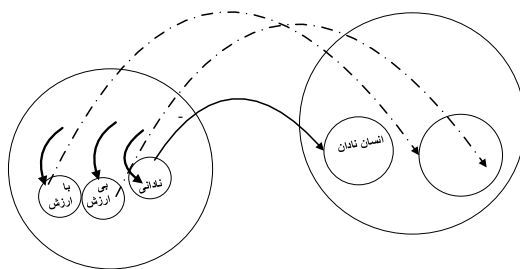
- بَرِی خَرُون چه کاه چه زَفَرُون

barei xaru:n če kâho če za:farun

برگردان: برای خران چه کاه و چه زعفران.

کاربرد: انسان‌های نادان قدر لطف و محبت را نمی‌دانند.

خر در فرهنگ منطقه با نادانی مرتبط است و لذا ابتدا در محدودهٔ مجاز، «خر» به صفت «نادر» گسترش می‌یابد و بعد به‌عنوان استعاره‌ای برای انسان‌های نادان به‌کار برده می‌شود. کاه هم در تقابل با زعفران، بی‌ارزش بودن و باارزش بودن را به‌دلیل عرف جامعه می‌رساند که استعاره‌ای به چیز با ارزش یعنی لطف و محبت در محدودهٔ مقصد، نگاشت می‌شود. هم استعارهٔ مرکب داریم و هم ملاک شباهت. اصطلاح منظره‌ای شناختی است.

۵-۴. اصطلاحات مبتنی بر معنای قراردادی

ارتباط معنایی در تعدادی از اصطلاحات موجود در کوهمره سرخی بسیار تیره هستند و گسترش مفهومی از طریق کلمات آن‌ها ساده به‌نظر نمی‌رسد. از آنجا که فهم

استعاره‌های موجود در این اصطلاحات نیازمند اطلاعات بافتی (ریشه‌های تاریخی - فرهنگی) در شکل‌گیری آن‌هاست، ارتباط معنایی میان اصطلاح و معنای تحت‌اللفظی قراردادی محسوب می‌شود. فهم استعاره نیازمند اطلاعات بافتی است (Cacciari & Glucksberg, 1994, p.8) و نبود این اطلاعات ارتباط میان استعاره موجود در اصطلاح و معنا را از بین می‌برد.

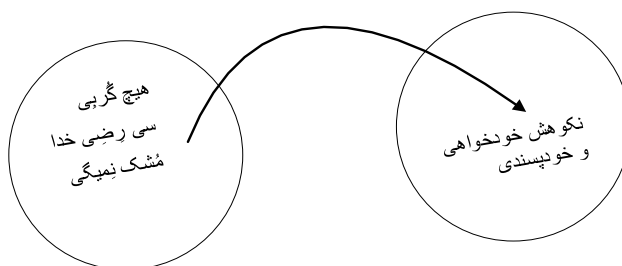
- هیچ گُری سی رِضی خدا مُشک نِمیگی

Hi □ gorbey si rezey xodâ mošk nemigi

برگردان: هیچ گربه‌ای برای رضای خدا موش نمی‌گیرد.

کاربرد: نکوهش خودخواهی و خودپسندی.

ارتباط میان اصطلاح و کاربرد آن بسیار نامشخص و غیرشفاف است و نمی‌توان فرایندهای شناختی که ما را از «موش گرفتن برای رضای خدا» به «خودخواهی و خودپسندی» برساند در قالب مجاز، گسترش استعاره‌ای یا فریم و مانند آن‌ها نشان داد و لذا به‌طور قراردادی و فرهنگی این اصطلاح و معنا مرتبط هستند. از آنجا که دو فضا وجود دارد این اصطلاح هم از نوع استعاره‌ای و ناشی از دانش کلی محسوب می‌شود. امکان گسترش زبانی از فریم نیست.

تیرگی معنایی و سخت بودن پیدا کردن شباهت یا ارتباطی که اصطلاح و کاربرد را با فرایندهای شناختی گسترش یا کاهش محدوده مفهومی در محدوده مجاز همچنین

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

گسترش یا کاهش در محدوده استعاره، ترکیب دو استعاره و ... پیوند دهد در اصطلاحات زیر نیز می‌توان یافت و لذا معنا به‌طور قراردادی با اصطلاح در ارتباط است و ارتباط ناشی از دانش کلی و تحت تأثیر عوامل فرهنگی - اجتماعی تلقی می‌شود. فاکتورهایی که می‌توانند باعث قراردادی بودن مجاز باشند، گوناگون است. تایلر (Taylor, 2003, p.324; 1995, pp.122-123) سه پیش‌شرط برای قراردادی بودن مجاز ارائه می‌کند: ۱. مجاز یکی از طرح‌های کلی مجاز مثل رابطه جزء به کل، کل به جزء، مسیر و هدف و غیره را داشته باشد؛ ۲. یک محدودیت اجتماعی وجود داشته باشد؛ ۳. موضوع فرهنگی، اجتماعی، ارتباطی یا زیبایی‌شناختی وجود داشته باشد.

- اُنْگاری بَرْد تَ قَنْدیلِ سَگ بَرُنْدِن

Ongâri bard ta q&ile sag baronden

برگردان: گویی سنگ به کاسه سگ انداخته‌ای.

کاربرد: ناراحت شدن و قهر کردن از انتقاد دیگران.

توضیح: «قندیل» در این گویش، به معنی ظرف مخصوص سگ است و ارتباطی با معانی دیگر این واژه در زبان‌ها و گویش‌های دیگر ندارد.

- وَ دَعایِ گُربِی سیاه بَرُونِ نِمیا

Va daây gorbey siyâ barun nemiya

برگردان: با دعای گربه سیاه باران نمی‌بارد.

کاربرد: تأکید بر عدم تأثیر نفرین.

- می‌ش وَ پُی خُش اُوزونِه، بُزَم وَ پُی خُش

miš va poy xoš owzune, bozam va poy xoš

برگردان: می‌ش را با پای خود آویزان می‌کنند، بز را هم با پای خود.

کاربرد: هر کسی جواب‌گوی کردار خویش است.

- دُونِ اَپَلِی ی بُزِی هَم مِیَا

Dun a pa:li ya bozi ham miyâ

برگردان: موقع دوشیدن بزها، نوبت به یک بُز هم می‌رسد.

کاربرد: بی‌توجهی نکردن به انسان‌های فقیر.

توضیح: به نظر می‌رسد واژه دُون، مخفف دوشیدن باشد.

- پَسِ ... وَنِ بُزِ دُمَه مَوْنَدِی.

Pase kune boz doma munadi

برگردان: ما ندیدیم که بز دمبه داشته باشد.

کاربرد: بی‌خیر بودن وجود فرد برای دیگران.

- خَر وَ پِیغوم او نِمِیخَوَه

xar va peyqum ow nemixowa.

برگردان: خر با پیغام آب نمی‌خورد.

کاربرد: کردار مهم است نه گفتار.

- خَر سِیِی کَاشَبُون، دُم مِیجَمَنَه بِیابُون

xare siyey kâ ša:bun, dom mijomane biyâbun.

برگردان: خر سیاه کاشعبون در بیابان دم می‌جنباند.

کاربرد: برای سرزنش کسانی به‌کار می‌رود که نان را به نرخ روز می‌خورند و

همواره متناسب با منافع خود، ریاکارانه، تغییر دیدگاه می‌دهند.

تیرگی معنایی در اصطلاحات بالا و سخت بودن یافتن فرایندهای شناختی ریشه‌های

فرهنگی، تاریخی و... دارد که در طول زمان از بین رفته‌اند؛ ولی در اصطلاح پایین، ریشه

تاریخی هنوز در منطقه رایج است و تیرگی معنایی وجود ندارد. «ادعای پوچ» از دانش

کلی و ریشه تاریخی آن قابل درک است.

- اَیِ بِیضا نِی، نُ تا خَر هِن

aya beyzâ ni, noh tâ xar hen.

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... _____ ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار

اگر بیضا نیست، نه تا خر هست.

کاربرد: ادعای بی‌بنیاد و پوچ. به قصه‌ای اشاره دارد که در آن، فردی ادعا می‌کرده در شهر بیضا از روی هفت خر می‌پریده است.

۵. نتیجه

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که داده‌های اصطلاحی در گویش کوهمره سرخی با توجه به دیدگاه استعاره‌محور تنها قابل تحلیل نیست و لازم است مجاز و تعامل میان مجاز و استعاره در مفهوم‌سازی اصطلاحات لحاظ شوند. در این گویش تعداد اصطلاحاتی که مبتنی بر مجاز تنها یا استعاره تنها شکل گرفته باشند، زیاد نیست. اکثر اصطلاحات نیازمند تعامل استعاره و مجاز است و گسترش و کاهش در هر دو محدوده مبدأ و مقصد مشاهده می‌شود. استعاره‌ها در اصطلاحات این گویش از نوع هستی‌شناختی هستند و طرح‌واره‌های تصویری کم‌تر مشاهده می‌شود. به‌نظر می‌رسد میان شفافیت و استعاره‌ای بودن اصطلاح ارتباط باشد. اصطلاحات بسیار شفاف و ترکیب‌پذیر استعاره‌ای هستند. میان تیرگی معنایی و مجاز هم ارتباط مشاهده می‌شود. اصطلاحاتی که میزانی از شفافیت معنایی نشان می‌دهند، قابل گسترش یا کاهش محدوده مفهومی در محدوده مجاز هستند و براساس گسترش معنایی یا کاهش محدوده مفهومی قابل نگاشت استعاره‌ای نیز خواهند بود. اصطلاحاتی که فقدان ریشه‌های تاریخی - فرهنگی آنها باعث تیرگی معنایی است، مفهوم‌سازی آنها در محدوده مجاز دشوار و لازم است معنای قراردادی با اصطلاح مرتبط شوند. از آنجا که اصطلاحات محصول تاریخ و فرهنگ مردم منطقه هستند، پیچیدگی زیادی در مفهوم‌سازی آنها مشاهده می‌شود و لازم است هر کدام جداگانه بررسی شوند.

پی‌نوشت‌ها

- 1 . mapping
- 2 . emotion metaphor
- 3 . idiom-list
- 4 . configuration hypothesis
- 5 . image-schematic metaphors
- 6 . propositional metaphors
- 7 . metaphoric complexes
- 8 . orientational metaphor
- 9 . spatial orientation
- 10 . ontological
- 11 . structural
- 12 . double metonymy

منابع

- آرمان، ع.، و علوی مقدم، م.، و تسنیمی، ع.، و الیاسی، م. (۱۴۰۰). واکاوی نگاشت مرکزی استعاره‌های مفهومی و طرح‌واره‌های تصویری واژه‌های «آب» و «آتش» در ضرب‌المثل‌های برآمده از ادب فارسی. *زبان و ادبیات فارسی* ۲۹ (۹۰)، ۷-۲۴.
- ابراهیمی، ب.، عامری، ح.، و ابوالحسنی چیمه، ز. (۱۳۹۷). استعاره‌های مفهومی عشق در آینه ضرب‌المثل‌های فارسی، انگلیسی و ترکی. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۶ (۲۰)، ۲۳-۴۷.
- ابن‌بلخی (۱۳۶۳). *فارس‌نامه*. به تصحیح لسترنج و نیکلسون. تهران: دنیای کتاب.
- اعلائیان، پ.، عاصی، م.، کریمی فیروزجایی، ع.، و عامری، ح. (۱۴۰۲). تحلیل معناشناختی ضرب‌المثل‌ها و کاربرد آن در فرهنگ‌نگاری فارسی: رویکردی شناختی. *جستارهای زبانی*، ۱۴ (۲)، ۵۲۵-۵۶۱.
- الداغی، آ. (۱۴۰۰). مقایسه تطبیقی گفتمان کلیشه‌های جنسیتی در ضرب‌المثل‌های فارسی و ترکی استانبولی از دیدگاه جامعه‌شناسی زبان. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۹ (۳۷)، ۲۹۱-۵۲۹.

مفهوم‌سازی اصطلاحات (ضرب‌المثل‌های) حیوانات... _____ ابوالفضل مصفا جهرمی و همکار
 پاک‌نژاد، م.، ویسی، ا.، و نقی‌زاده، م. (۱۳۹۶). بررسی طرح‌واره‌های موجود در ضرب‌المثل‌های
 شمال خوزستان در گویش دزفولی. *زبان‌پژوهی*، ۹ (۲۴)، ۱۱۱-۱۳۸.
 پورالخاص، ش.، و آلیانی، ر. (۱۳۹۷). بررسی استعاره‌های جهتی در غزلیات شمس. *متن‌پژوهی*
 ادبی، ۲۲ (۷۵)، ۲۰۷-۲۲۸.
 حاجیان‌نژاد، ع.، و بهزادیان، س. (۱۳۹۹). تحلیل کارکرد نمادهای جانوری در ضرب‌المثل‌های
 فارسی با تکیه بر داستان‌نامه بهمنیاری. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۸ (۳۱)، ۱۵۶-۱۲۲.
 رضایی، م.، و مقیمی، ن. (۱۳۹۲). بررسی استعاره‌های مفهومی در ضرب‌المثل‌های فارسی.
مطالعات زبانی بلاغی، ۴ (۸)، ۹۱-۱۱۶.
 پورالخاص، ش.، و آلیانی، ر. (۱۳۹۷). بررسی استعاره‌های جهتی در غزلیات شمس.
متن‌پژوهی ادبی، ۲۲ (۷۵)، ۲۰۷-۲۲۸.
 شهبازی، ع. (۱۳۶۶). *ایل ناشناخته*. تهران: نشر نی.
 صفوی، ک. ۱۳۸۷. *درآمدی بر معناشناسی*. تهران: سوره مهر.
 عرفت‌پور، ز. (۱۳۹۸). کارکرد برخی حیوانات در ضرب‌المثل‌های عربی و فارسی. *کهن‌نامه*
ادب پارسی، ۱۰ (۱)، ۵.
 فلاحی، م.، و امیری، ر. (۱۴۰۰). بررسی طرح‌واره‌های تصویری موجود در ضرب‌المثل‌های
 گویش ترکی قشقایی. *زبان‌شناخت*، ۱۱ (۲)، ۱۸۵-۱۸۹.
 گلشنائی، ر.، موسوی، ف.، و حق‌بین، ف. (۱۳۹۹). تحلیلی شناختی از استعاره‌های مفهومی و
 طرح‌واره‌های تصویری در ضرب‌المثل‌های ترکی آذری. *مطالعات زبان و گویش‌های غرب*
ایران، ۸ (۲۹)، ۸۱-۱۰۱.
 لسترنج، گ. (۱۳۶۴). *جغرافیای تاریخی سرزمین خلافت شرقی*. ترجمه م. عرفان. تهران:
 علمی و فرهنگی.
 مستوفی، ح. (۱۳۳۶). *نزهه‌القلوب*. تهران: طهوری.

معمدی، م. و معمدی، م. (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی ضرب‌المثل‌های منطقه کلایبی با ضرب‌المثل‌های فارسی و انگلیسی. پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، ۱۲ (۲۳)، ۱۱۹-۱۳۱.

Reference

- Alaeian, P., Assi, S. M., Karimi Firozjaei, A., & Ameri, H. (2023). Semantic analysis of proverbs and its usage in Persian lexicography: A cognitive approach. *Language Related Research*, 14(2), 525-561.
- Aldaghi, A. (2021). A comparative study of gender-related stereotypes discourse in Turkish and Persian proverbs: a sociology of language perspective. *Culture and Folk Literature*, 9(37), 259-291.
- Arman, A., Alavi Moghaddam, M., Taslimi, A., & Elyasi, M. (2021). Analysis of the central mapping of conceptual metaphors and pictorial schemas of the words "Water" and "Fire" in proverbs derived from Persian literature. *Biannual Persian Language and Literature*, 29(90), 7-24.
- Barcelona, A. (2000). *Metaphor and metonymy at the crossroads: a cognitive perspective*. Mouton de Gruyter.
- Barcelona, A. (2003). Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update. In (eds) Paring, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter.
- Barcelona, A. (2005). The multilevel operation of metonymy in grammar and discourse, with particular attention to metonymic chains. in F. Ruiz de Mendoza and S. Peña, *Cognitive linguistics. internal dynamics and interdisciplinary interaction*. Mouton de Gruyter. (pp. 313-352).
- Bobrow, S. A., & Bell, S. M. (1973). On catching on to idiomatic expressions. *Memory and Cognition*, 1, 343-346.
- Burger, H. (1998a). *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Erich Schmidt Verlag.
- Burger, H. (1998b). Idiom and metaphor: their relation in theory and text. In P. □ Dur□co (Ed.), *Phraseology and paremiology*. Akadémia PZ. (pp. 30-36).
- Cacciari, C., & Glucksberg, S. (1994). Understanding figurative language. in M.A. Gernsbacher, *Handbook of psycholinguistics*. Academic Press. (pp. 447- 477).

- Coulson, S., & Todd, O. (2001). *Metonymy and conceptual blending*. Available from [http:// cog- sci.ucsd.edu/~coulson/metonymy-new.htm](http://cog-sci.ucsd.edu/~coulson/metonymy-new.htm).
- Croft, W. (2003). The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. In (eds) Parings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast* Mouton de Gruyter Berlin.
- Erfatpour, Z. (2019). Animals in Arabic and Persian proverbs. *Classical Persian Literature*, 10(1), 5.
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive linguistics. an introduction*. Edinburgh University Press Ltd.
- Fallahi, M., & Amiri, R. (2021). The study of image schemas in the proverbs of Qashqai turkish dialect. *Zabanshenakht*, 11(2), 11.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (1996). Blending as a central process in grammar. in A. Goldberg, *Conceptual Structure, Discourse, and Language*. Cambridge University Press. (pp. 113-130).
- Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133-187.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: conceptual blending and the mind's hidden complexities*. Basic Books.
- Gibbs, R. W. (1986). Skating on thin ice: Literal meaning and understanding idioms in conversation. *Memory and Cognition*, 8, 149-156.
- Gibbs, R. W. (1994). *The poetics of mind: figurative thought, language, and understanding*. Cambridge University Press.
- Glucksberg, S., Brown, M., & McGlone, M. S. (1993). Conceptual metaphors are not automatically accessed during idiom comprehension. *Memory and Cognition*, 21, 711-719.
- Golshaie, R., Mousavi, F., & Haghbin, F. (2020). A cognitive analysis of conceptual metaphors and image schemas in Azeri Turkish proverbs. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 8(29), 81-101.
- HajianNejad, A., & Behzadian, S. M. (2020). An analysis of the function of animal symbols in Persian proverbs based on Bahmanyari story book. *Culture and Folk Literature*, 8(31) 122-156.
- Herrero Ruiz, J. (2009). *Understanding tropes: at the crossroads between pragmatics and cognition*. Peter Lang.
- Ibrahimi, E., Ameri, H., & Abolhassani Chimeh, Z. (2018). Cognitive metaphore of love in Persian, English and Turkish proverbs. *Culture and Folk Literature*, 6(20), 23-47.

- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and emotion*. Cambridge University Press.
- Kövecses, Z., & Szabó, P. (1996). Idioms: A view from cognitive semantics. *Applied Linguistics*, 17(3), 326-355.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire and dangerous things: what categories reveal about the mind*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. in (eds). A. Ortony, *Metaphor and Thought*. Cambridge University Press. (pp. 202-51).
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. Basic Books.
- Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More than cool reason. a field guide to poetic metaphor*. The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Johnson, M., & Sowa, J. F. (1999). Review of philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought. *Computational Linguistics*, 25(4), 631-634.
- Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: theoretical prerequisites*. Stanford University Press.
- Langlotz, A. (2006). *Idiomatic creativity*. John Benjamin Publishers
- Le Strange, G. (1905). *The lands and aster caliphate: Mesopotamia, Persia, and Central Asia, from the muslim conquest to the time of Timur* (translated into Farsi by M. Erfan). Farhangi Publisher.
- Masegosa, A. G. (2010). A cognitive approach to simile-based idiomatic expressions. *Circuloc de Linguística Aplicada a la Comunicación*, 43, 3.
- Mostofi, H. (1957). *Nezhatol qolub*. Tahuri Publisher.
- Motamedi, M., & Motamedi, M. (2022). Comparative analysis of proverbs in Keleya area and Persian/English. *Iranian Journal of Comparative Research*, 12(23), 119-131
- Paknezhad, M. (2017). A linguistic study of image schemas in the body of proverbs in northern Khuzestan in Dezfuli dialect. *Language Research*, 9(24), 111-138.
- Poralkhales, Sh., & Aliani, R. (2018). Semantic study of orientated metaphors in shams poems (According to Lakof and Johnson's theory). *Literary Text Research*, 22(75), 207-228.

- Radden, G. (2003). How metonymic are metaphors? In (eds) Parings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter Berlin.
- Rezaee, M., & Moghimi, N. (2014). Study of the conceptual metaphors in Persian proverbs. *Journal of Linguistic and Rhetorical Studies*, 4(8), 91-116.
- Ruiz De Mendoza F. J. R., & Velasco, O. I. D. (2002). Patterns of conceptual interaction. Metaphor and metonymy in comparison and contrast. In (eds) Parings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter Berlin
- Ruiz de Mendoza, F. J. (2008). Cross-linguistic analysis, second language teaching and cognitive semantics: The case of Spanish diminutives and reflexive constructions. in (eds). S. De Knop and T. De Rycker, *Cognitive approaches to pedagogical grammar*. Mouton de Gruyter. (pp. 118-149).
- Ruiz de Mendoza, F. J. (2010). *Metonymy and cognitive operations. What is metonymy?* (eds). R. Benczes, A. Barcelona and F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez. John Benjamins; vol. in preparation.
- Ruiz de Mendoza, F. J., & Díez, O. (2003). Patterns of conceptual interaction. in R. Dirven and R. Pörings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter. (pp. 489-532).
- Ruiz de Mendoza, F. J., & Otal Campo, J. L. (2002). *Metonymy, grammar and communication*. Comares.
- Ruiz de Mendoza, F. J., & Peña Cervel, S. (2005). Conceptual interaction, cognitive operations and projection spaces. in (eds). F.J. Ruiz de Mendoza Ibáñez and S. Peña Cervel. *Cognitive linguistics: internal dynamics and interdisciplinary interaction*. Mouton de Gruyter. (pp. 254-280).
- Ruiz de Mendoza, F. J., & Pérez Hernández, L. (2003). Cognitive operations and pragmatic implication. in (Eds.) K-U. Panther and L. Thornburg, *Metonymy and pragmatic inferencing*. John Benjamins. (pp. 23-50).
- Safavi, K. (2008). *An introduction to semantics*. Sooreh Publisher.
- Shahbazi, A. (1987). *Unknown Eel*. Ney Publisher.
- Taylor, J. (1995). *Linguistic categorization*. Clarendon.
- Taylor, J. (2003). Category extension by means of metonymy and metaphor. In (eds) Parings, *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*. Mouton de Gruyter Berlin.

